

У вітчизняній економічній літературі відсутній єдиний підхід до визначення моделей ринку праці, а також єдині критерії для визначення типу моделі.

Розроблений механізм функціонування ринку праці з елементами державного та профспілкового втручання, дає змогу стверджувати, що обов'язковими його складовими є: суб'єкти, об'єкти, цілі, функції, інструменти і засоби впливу, механізми структури та інфраструктури.

Література

1. Лібанова Е.М. Ринок праці : навчальний посібник / Е.М. Лібанова. – Київ : Центр навчальної літератури, 2003. – 224 с.
2. Петюх В.М. Ринок праці : навчальний посібник / В.М. Петюх. – К. : КНЕУ, 1999. – 288 с.
3. Петюх В.М. Ринок праці та зайнятість : навчальний посібник / В.М. Петюх. – К. : МАУП, 1997. – 120 с.
4. Меликьян, Р.П. Экономика труда и социально-трудовые отношения ; под ред. Г.Г. Меликьяна, Р.П. Колосовой. – М. : Изд-во МГУ, 1996. – 623 с.
5. Винокур М.А. Экономика труда ; под ред. М.А. Винокура, Н.А. Горелова. – СПб. : Питер, 2004. – 656 с.
6. Калина А.В. Программа изучения дисциплины «Рынок труда и занятость» / А.В. Калина – К. : МАУП, 1996. – С. 3.
7. Купалова Г.І. Соціально-економічна сутність форми та функції ринку робочої сили / Г.І. Купалова // Зайнятість та ринок праці. – Вип. 2. – 1997. – С. 12–19.

Надійшла 20.9.2010 р.

УДК 331

В.М. ГОНЧАРОВ, А.В. ЧЕРКАСОВ
Луганський національний аграрний університет

ШЛЯХИ ЗНИЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ РИЗИКІВ ПРОМИСЛОВО-ОРІЄНТОВАНИХ РЕГІОНІВ

У статті наведено результат дослідження шляхів зниження екологічних ризиків промислово-орієнтованих регіонів. Визначено етапи процесу управління екологічним ризиком промислово-орієнтованого регіону та запропоновано модель відповідного управлінського механізму.

The results of research of ways of decline of ecological risks of the industrially oriented regions are resulted in the article. The stages of process of management the ecological risk of the industrially oriented region are certain and the model of the proper administrative mechanism is offered.

Ключові слова: екологічні ризики, промислово-орієнтовані регіони, екологізація регіонального управління.

Постановка проблеми. В умовах розвитку кризових явищ в економіці загострюється низка проблем у галузі забезпечення екологічної безпеки промислово-орієнтованих регіонів. Різке зниження інвестиційної активності підприємств у напрямку зниження техногенного впливу, а також забезпечення техногенної та екологічної безпеки підвищує ризики завдання шкоди навколишньому середовищу. Подальший розвиток питань зниження екологічних ризиків промислово-орієнтованих регіонів обумовлюється також і депресивним станом багатьох територій, виникнення якого у значному ступені обумовлюється недбалим управлінням природоохоронною діяльністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми управління екологічними ризиками досліджувалися в працях багатьох вчених, серед яких: Д. Діксон, Л. Скура, Р. Карпітер [1], С.М. Ілляшенко [2], А.Ю. Жулавський [3, 4], та ін. В працях зазначених авторів наведено результати досліджень, спрямованих на оцінку екологічних ризиків окремих виробництв та регіонів. У той же час, питанням управління та шляхів зниження екологічних ризиків промислово орієнтованих регіонів були досліджені авторами недостатньо.

Метою статті є наведення результатів дослідження шляхів зниження екологічних ризиків промислово-орієнтованих регіонів.

Виклад основного матеріалу. Управління екологічними ризиками включає: аналіз ризику, розробку плану управління, організацію, регулювання, контроль і аналіз результатів управління. Система, яка зводить разом різні методики, що стосуються визначення екологічного ризику та ідентифікації його причин – це аудит екологічної безпеки [2]. Вона полягає в критичній перевірці виробничих операцій на початковому етапі з метою ідентифікації потенційних загроз і рівнів ризику.

Управління ризиком містить всі технологічні та регулюючі методи його зниження, а також соціальні, економічні і етичні основи різних альтернатив.

Управління екологічними ризиками є необхідним з таких причин [2]:

1. Трансформаційні процеси в економіці природокористування в Україні можна умовно розділити на діяльність із забезпечення екологічної безпеки виробництва і діяльності із формування ринку екологічних товарів,

робіт і послуг. Успішність реалізації цих напрямків залежить від точності економічної оцінки і урахування притаманних їм ризиків. Як свідчить досвід, конфлікт екологічних та економічних цілей у підприємницькій діяльності призводить до вибору однієї певної мети, а інші ігноруються. Узгодження екологічних і економічних цілей неможливе без розробки заходів, спрямованих на мінімізацію екологічних ризиків.

2. Становлення нової екологічної політики України пов'язане з формуванням нових правового та економічного механізмів регулювання природокористуванням, які передбачають посилення екологічних вимог у процедурі оцінки соціально-економічної ефективності управлінських рішень. Така оцінка неможлива без аналізу екологічного ризику. Удосконалення системи екологічних обмежень, регламентації режимів природокористування потребує урахування екологічних ризиків.

3. Розвиток виробництва залежить від інновацій, які пов'язані з сучасними науковими розробками, вже на стадії проектування слід враховувати екологічні вимоги сьогодення, але в погоні за надзвичайними прибутками частину вимог ігнорують, припускають очевидні прорахунки або не враховують дії різновидів ризиків, що спричиняють екологічні катастрофи. Екологічно спрямовані інновації враховують екологічні ризики і мають за мету їх зменшення.

4. Шляхи вирішення відомої екологічної проблеми застарілих основних фондів та небезпечних технологічних процесів багатьох діючих підприємств пов'язані з оцінкою екологічних ризиків, яка дозволяє прорахувати масштаби можливих збитків за різними варіантами та визначити шляхи їх мінімізації.

5. При аналізі інвестиційної привабливості виробництва потенційні кредитори повинні прорахувати можливі збитки від екологічних ризиків. Крім кредитування та інвестування, оцінка екологічних ризиків потрібна для визначення об'єктів державної підтримки.

6. Екологічна безпечність виробництва і притаманні їй екологічні ризики впливають на ринкову вартість підприємства, їх обов'язково ураховують інвестори. Ефективне управління екологічними ризиками дозволяє підвищити ділову репутацію підприємства та його інвестиційну привабливість.

7. Методика вартісної оцінки екологічного ризику застосовується страховими компаніями, за допомогою послуг яких економічні суб'єкти намагаються мінімізувати наслідки дії ризикових ситуацій.

8. Екологічні ризики потрібно враховувати при проведенні екологічної експертизи підприємств, проектів.

9. Ліцензування всіх видів діяльності у сфері природокористування і охорони навколишнього природного середовища потребує обчислення екологічних ризиків.

10. Екологічний аудит дозволяє зменшити комерційний та інформаційний ризики, пов'язані з прийняттям управлінських рішень з метою розробки рекомендацій з ефективного використання ресурсів і враховує дію всіх підвидів екологічного ризику.

Система управління ризиком – це дії, спрямовані на пом'якшення впливу ризику на кінцеві результати. Ця діяльність передбачає захист підприємства-виробника від дії ризиків, які загрожують екологічній безпеці, діловій репутації, прибутковості. Якісне управління ризиком підвищує ділову репутацію підприємства, значно зменшує ймовірність погіршення фінансового стану [2].

Потреби виробників мають переважно протилежне спрямування і створюють додаткові умови для екологічно ризикових ситуацій та потребують застосування спеціальних методів управління для узгодження їх дій.

Управління ризиком, як і його оцінка, складається з кількох етапів (рис. 1). На першому етапі процедури управління проводиться ідентифікація ризику. Визначаються види екологічного ризику, його сутність, прояви (наслідки реалізації), фактори, що визначають рівень ризику.

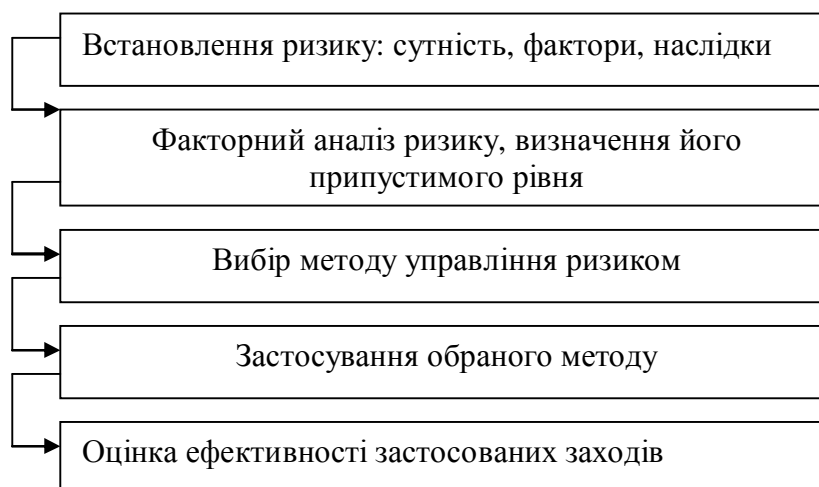

Рис. 1. Етапи процесу управління екологічним ризиком

На другому етапі виконується поглиблений факторний аналіз і багатofакторна оцінка ризику.

Визначаються припустимі межі екологічного ризику, як окремих його видів, так і загальна інтегральна оцінка. Наслідки ризику порівнюються із соціально-економічними перевагами виробництва. При цьому враховуються особливості екологічного ризику, коли навіть незначні за економічними критеріями наслідки його безпосереднього прояву можуть викликати негативну реакцію, наслідки якої дуже важко передбачити. Можливі три варіанти прийняття рішення: екологічний ризик може бути повністю допустимий (низький, нижче за середній, середній), частково допустимий (вище середнього) і повністю недопустимий (високий, зона відчуження). У двох останніх випадках необхідно визначити ступінь вимогливості контролю, що входить до завдання третього етапу управління ризиком.

На третьому етапі вибирають конкретні методи зниження ризику. Четвертий етап – прийняття регулюючого рішення, яке передбачає визначення конкретних управляючих заходів згідно з пропозиціями на третьому етапі.

Організаційно-економічна модель управління екологічними ризиками на рівні регіону (рис. 2) поєднує у складі такі функціональні елементи, як оцінка (експертиза) екологічних ризиків, планування заходів зі зниження ризику, їх фінансування, стимулювання екологізації виробничої діяльності (у т.ч. зниження рівня екологічних ризиків), перевірка відповідності отриманих результатів запланованим, звітність.

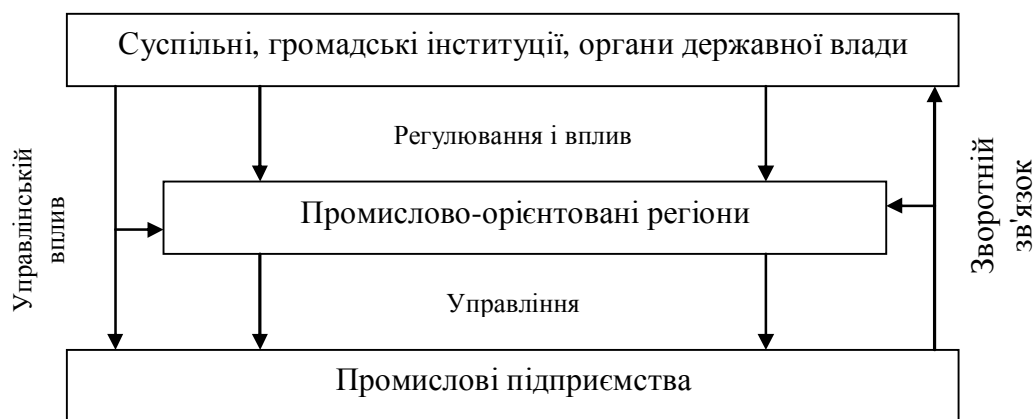

Рис. 2 Механізм управління екологічними ризиками промислово-орієнтованого регіону

Узагальнено відмічають три рівні екологічного управління (державний, регіональний та рівень окремого підприємства). Залежно від результатів оцінки і рівня узагальнення екологічних ризиків визначають конкретні управлінські дії, спрямовані на зменшення загального рівня екологічного ризику шляхом:

- усунення ситуації ризику;
- відмови від ризику;
- попередження ризикової ситуації;
- дії в умовах екологічного ризику.

Методи організаційно-економічного управління екологічними ризиками можна застосовувати на трьох рівнях – державному, регіональному та на рівні підприємства. Методи державного рівня формують загальні засади управління, оскільки вони не лише впливають на всі підприємства, забезпечуючи їх екологічну спрямованість, а й формують суспільну думку, від їх комбінацій залежить загальна концептуальна система впливу, успіх природоохоронної діяльності в Україні.

Висновки. За результатами дослідження визначено етапи процесу управління екологічним ризиком промислово-орієнтованого регіону та запропоновано модель відповідного управлінського механізму.

Література

1. Диксон Д. Экономический анализ воздействия на окружающую среду / Д. Диксон, Л. Скура, Р. Карпинтер ; пер. с англ. А.Н. Сальникова, С.С. Шалыгина. – М. : Вита-Пресс, 2000. – 272 с.
2. Ілляшенко С.М. Управління екологічними ризиками інновацій : монографія / С.М. Ілляшенко, В.В. Божкова. – Суми : Університетська книга, 2004. – 214 с.
3. Жулавський А.Ю. Екологізація зовнішнього середовища підприємства / А.Ю. Жулавський // Механізм регулювання економіки, економіка природокористування, економіка підприємства та організація виробництва, – К., 2001. – № 1–2. – С. 50–54.
4. Жулавський А.Ю. Принципи сбалансованого еколого-економічного розвитку території / А.Ю. Жулавський, В.Л. Окуленко // Вісник СумДУ. – 2003. – № 5 (51). – С. 64–69.

Надійшла 14.9.2010 р.